

Review

БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ ОТ УКРАИНСКА ПЕРСПЕКТИВА

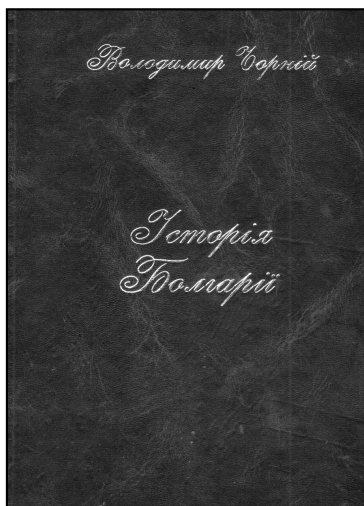
THE BULGARIAN HISTORY FROM THE UKRAINIAN PERSPECTIVE

Искра Баева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

В. Чорний / **В. Чорній**. История на България [*Історія Болгарії*]. Видавництво „Паіс“, Львів, 2007, 403 с. ISBN: 978-966-7851-79-4

Интересът към българската история в чужбина е важен индикатор за вниманието, което по света отделят на нас, българите, и на нашата държава. Традиционно това внимание е по-високо сред най-близките ни в географско и етническо отношение държави, защото именно те изпитват рационалната необходимост да познават своите съседи и близки. Но в модерната епоха интересът към наследството на една или друга държава може и да се насочва в желаната посока. Такава е ролята на модерния държавен меценат, който може да подсили интереса към един или друг аспект на държавата, както и да ѝ помогне да излезе от негативния си облик на международната арена и да се опита да го замени с нов – ярък, макар и не най-добър пример в това отношение ни дава политиката на сегашното правителство на Никола Груевски в Република Македония. Без да я сравнявам с днешните медийни възможности, признавам, че относително най-широк интерес към българската история съществува в следвоенния период през XX в., и то главно по политически причини. От една страна, тогава България се превръща в част от обществено-политически блок и може да се възползва от връзките със своите съюзници, за да лансира интереса към своята история, а от друга, започналата Студена война рязко повишава интереса на Запада към България като част (твърде, даже прекалено близка) от големия политически противник – Съветския съюз и не-

говите сателити. В това политическо русло, макар и като академична и университетска дисциплина, се развива славистиката и в частност българистиката. Благодарение на нея в Източния блок се появиха отделни и цялостни истории на България като напр. колективната съветска „Краткая история Болгарии. С древнейших времен до наших дней“ (под редакцията на Г. Г. Литаврин, издадена от московското издателство „Наука“ през 1987 г.) или индивидуалната история на полския медиевист Тадеуш Вашилевски (Tadeusz Wasilewski. *Historia Bułgarii. Wydanie drugie poprawione i uzupełnione*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź. Zakład narodowy im. Ossolińskich wydawnictwo, 1988, 334 p.). Немалък беше интересът към българската история и от другата страна на „желязната завеса“, при това не само сред представители на емиграцията, каквито са повечето автори, описващи историите на другите страни от Източния блок. Вниманието заслужават автори като Ричард Крамптън (R.J. Crampton. *A Concise History of Bulgaria*, чието последно засега издание е от 2002 г.), Джон Бел (John D. Bell. *Peasants in Power: Alexander Stamboliski and the Bulgarian Agrarian National Union, 1899–1923*. 1977 г.), Фредерик Чери (Chary, Frederick B. *The History of Bulgaria*), Мерсия Макдърмот (A History of Bulgaria, 1393–1885) и др.

С края на Студената война и на голямото противопоставяне между Изтока и Запада в края на XX в. започна и пълното обединение на Европа, което промени условията за съществуване и на българистиката. Наред с безспорно положителните последици от приобщаването ни към Запада трябва да се признае, че политическото значение на България рязко намалѐа, а оттам и интересът към българистиката. Като се прибави и изчезването на държавния меценат при стимулирането на заниманията с българска история по света, трябва да признаем, че те останаха изцяло зависими само от личния интерес на отделните учени. В резултат рязко намалѐаха заниманията с българска история в чужбина, затруднени бѐа научните специализации, а младите историци се преориентираха към други „по-перспективни“ теми, свързани със Запада или с по-далечния Изток¹⁾. Такива са обективните предпоставки за намалѐалото значение на историческата българистика. Въпреки тази обща нерадостна тенденция в нея могат да се видят и радващи изключения. Едно от тях беше първата цялостна история на България на чешки, при това написана от един автор (Jan Rychlík. *Dějiny Bulharska, Lidové noviny, Praha 2000*). Друго, не по-малко радостно, е книгата, на която искам да посветя следващите няколко страници: излязлата на украински в Львов „История на България“, написана от човек, посветил повечето от изследователските си усилия на българската проблематика – Володимир Чорний.

Внушителният том с твърди корици, в който с дребен шрифт са плътно запълнени 403 страници, предлага всеобхватни данни за историята на българ-

ските земи от древността до наши дни. Книгата е препоръчана като учебник за студентите от Лвовския национален университет „Иван Франко“, а авторът Володимир Чорний е дългогодишен професор в катедрата за Централна и Източна история на Университета и едновременно с това е директор на Института по славистика. Забележителна е смелостта, с която той се е решил да разкаже напълно и в подробности цялата история на България от праисторическия период до началото на ХХІ в. При това книгата на Чорний е и първата изобщо история на България, издадена на украински език. Това обстоятелство не е трудно за обяснение, като се има предвид, че до разпадането на Съветския съюз в края на 1991 г. украинските студенти и любители на историята са използвали издадените на руски език истории на България. Независимо от това и от практиката руският език да продължава да е широко използван в Украйна, появата на българска история на украински е голямо постижение не само за украинската историография, но и разширява езиковата география на историческата българистика. Не без значение е и фактът, че историята излиза в град Лвов, разположен в западната част на Украйна, където украинското самосъзнание е значително по-силно.

Какво прави впечатление при прочитането на историята на Володимир Чорний? На първо място бих поставила мотивацията му, инспирирана от етническата и географската близост между украинци и българи, от тяхното съседство през Черно море, а през Средновековието и с пряката сухопътна граница от времето на Киевска Рус. Към общите интереси авторът добавя и наличието в Украйна на най-многобройната българска диаспора, надхвърляща 200 хиляди души. Заявеното от самото начало желание на проф. Чорний е да разкаже еднакво подробно и добросъвестно всички периоди от развитието на българските земи – задача, която може да бъде реализирана само чрез добросъвестното му запознаване не само с водещите академични изследвания на българската историография, но и с дискуссионните, които през последните две десетилетия се опитват да преосмислят водещите тенденции в 1300-годишната българска история. Свидетелство за това е подробната библиография, с която завършва книгата и в която присъстват повечето класически изследвания и много от най-новите и дискуссионни позиции – в библиографията фигурират 22 изворови издания, 131 научни изследвания и 15 справочни и популярни публикации. Доброто познаване на българската историография е позволило на проф. Чорний да структурира своята история едновременно според традициите, но и съобразено с модните тенденции.

Володимир Чорний започва представянето на историята с географските характеристики на българските земи още в праисторическия период, преди да разкаже за траките, техните съкровища и значението на тяхното съжителство с елини и римляни. Следва разселването на славяните на Балканите и появата на Аспаруховите българи, които той предпочита да не нарича пра-

или протобългари, а просто българи. Проф. Чорний следва традиционното за българската историография определяне на българите като тюрки, независимо от разгорещилите се през последните години дискусии и по този проблем.

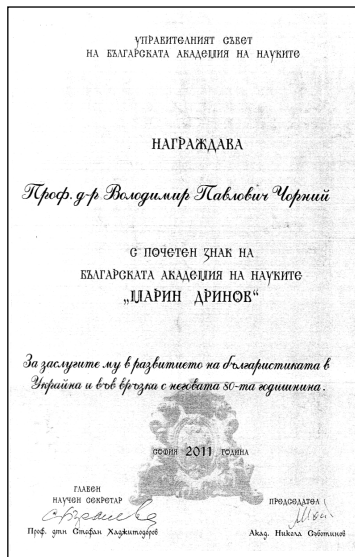
Украинска специфика авторът внася още в разказа за българското Средновековие, и то по един от най-важните проблеми за всички източни и южни славяни – изобретяването на славянската писменост. Чорний следва вижданията на украинския учен М. Брайчевський, според когото кирилицата е въведена не от Климент Охридски, а от самия Кирил, като за целта се позовава на проведената широка дискусия в Украйна. Другата теза от периода на Втората българска държава, която заслужава внимание, е идеята на Чорний, че през XIV в. българо-руските културни връзки престават да бъдат едностранни, а стават ефективно двустранни (с. 113). Модерният подход е подчертан и при широкото представяне на елементите на всекидневието, начина на живот на българите в рамките на целия исторически разказ.

Обширно внимание авторът отделя на османския период от историята на България, което показва и неговия голям интерес към етническите промени още от времето на османското владичество в българските земи, но и до ден-днешен. За целта още в тази част и за следващите периоди проф. Чорний стъпва върху широко използване на социалните и статистическите данни, за съжаление без научен апарат, какъвто е приетият принцип за цялата книга (вероятно заради предназначението ѝ като университетски учебник). Място е отделено и на относително новата теза да се представят българските земи като контактна зона в отношенията между исляма и християнството.

Володимир Чорний не използва традиционния термин „Българско възраждане“, а предпочита да го замества с описателното „създаване на нация“ (с. 165). Обяснението му е, че не може да става дума за „възраждане“ на нация, тъй като такава не е съществувала през Средновековието, а и основната цел на въпросния период е била борбата на българите за освобождение от османско владичество. Както и може да се предположи, авторът отделя специално внимание на всички „украински следи“ в българската история, както е представена дейността на Юрий Венелин (Гуци), роден в Закарпатска Украйна (с. 170), или реакциите на Иван Франко и М. Старницкий на жестокото потушаване на Априлското въстание от 1876 г. (с. 189). По същия начин – отстрани, но и с естествена доза съпричастие, авторът разказва и за Руско-турската война от 1877–1878 г., донесла възраждането на българската държава. Според В. Чорний с тази война Русия се опитва да се възползва от своето влияние върху балканските националноосвободителни движения след болезненото си поражение в Кримската война. Той признава, че целите на войната отговарят на руските имперски интереси, но едновременно с това подчертава както освободителния характер на войната, така и факта, че освобождението е постигнато „в значителна степен и благодарение на героичните усилия на поколения български патриоти“ (с. 191).

С подобна прецизност и последователност е разказана и новата и съвременната история на България. Авторът показва познаване не само на водещите тенденции в българската история, но и на такива детайли като краткотрайното възраждане на предосвобожденската „дуалистична идея“ по времето на Стамболов, чието управление определя като диктатура (с. 209). Много внимателно подхожда той при очертаването на македонския въпрос, на който не отделя много място, но подчертава, че Македония „известно време е влизала в средновековната българска държава и в съзнанието на българите е една от историческите ѝ области“ (с. 208). На развитието на България през XX в. в изложението е отделено достатъчно място, но като че ли ударението е поставено върху първата половина на века. Там присъстват икономическите, социалните и културните проблеми, представен е експериментът „селска“ диктатура при самостоятелното управление на Александър Стамболийски, дейността на армията на Врангел в България, идеологията на деветнайсетомайците. Много внимателно и прецизно е проследена сложната история на България в годините на Втората световна война, където Чорний определя българското присъствие в Македония и Тракия като „установяване на българска администрация“ (с. 291).

Последните сто страници са запазени за историята на България след Втората световна война. Те са написани в духа на епохата след края на Студената война, но за съжаление в тази част липсват използваните за предишните епохи статистически данни. Вероятно липсата на самостоятелни изследвания, а и продължаващите дискусии по някои от най-спорните въпроси от съвременната българска история са го накарали да твърди, че Сергей Антонов е агент на българските тайни служби, подготвили със съветска помощ атентата срещу папа Йоан Павел II на 13 май 1981 г., а Али Агджа е само случаен изпълнител (с. 322). По подобен начин могат да се обяснят и неточностите: „възродителният процес“ е поставен в тесните граници между 1984 и 1985 г., а Николай Тодоров е определен като председател на IX НС в началото на 1990 г., а не на ВНС след изборите от юни с.г. Но за цялостна история на България тези неточности не са толкова значителни. За съжаление, в пространния текст многобройните бележки са само пояснителни, без посочване на историографски източници. Това не пречи на важното значение на тази първа българска история от украински автор на украински език. Тази книга представлява сериозен

принос към чуждестранната българистика и дава възможност на огромната украинска аудитория да се запознае с миналото на българите и да подпомогне съвременните и бъдещите всестранни връзки между двата славянски народа.

Цялостните занимания на Володимир Чорний с българска история са намерили признание в присъдения му през 2011 г. почетен знак „Марин Дринов“ на Българската академия на науките.

БЕЛЕЖКИ

1. Ясна индикация за този процес представлява научният път на докторанта от Одеса Евгений Иванов, който написа и защити дисертация за външната политика на България в началото на прехода, но след това се преориентира към проблеми, свързани с историята на Турция.

Prof. Iskra Baeva, PhD

✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504, Sofia, Bulgaria
E-mail: iskravbaeva@yahoo.com